

UOT: 338

AQRAR SAHƏNİN INNOVASIYALI İNKİŞAFINDA AQROLİZİNQDƏN İSTİFADƏNİN ROLU

V. Z. ƏHMƏDOV

AKTN Bitki Mühafizə və Texniki Bitkilər ET İnstitutu

Kənd təsərrüfatında həyata keçirilən struktur dəyişiklikləri innovativ tədbirlərin genişləndirilməsini tələb edir. İqtisadi inkişafda innovativ tədbirlər mühüm əhəmiyyət kəsb edir və iqtisadi proseslərin stimullaşdırılması amili kimi görünür. Kənd təsərrüfatında innovativ resursların tətbiq edilməsi müasir texnologiyaların istifadəsini özündə birləşdirir və bu baxımdan aqrolizingin rolu danılmazdır.

Açar sözlər: innovasiya, aqrolizing, keyfiyyət, bazar, xərc, xidmət, stimullaşma.

Aqrar iqtisadiyyatda baş verən struktur dəyişiklikləri onun elementləri arasında iqtisadi münasibətlər mühitinin dəyişməsinə şərtləndirməklə ilk növbədə innovativ xarakterli tədbirləri özündə ehtiva edir. İnnovativ tədbirlər iqtisadi inkişafda xüsusi əhəmiyyət kəsb etməklə hər bir iqtisadi prosesin təkanverici amili kimi özünü büruzə verir. İnnovasiyalar onun tətbiq olunduğu sferanın xüsusiyyətlərindən asılı olaraq iqtisadi münasibətlərin xarakterinin də nəzərə alınmasını tələb edir. Bu baxımdan aqrar sahədə innovasiyaların tətbiqi mühüm əhəmiyyət kəsb etməklə spesifik xarakter daşıyır, həmçinin istehsal prosesinin keyfiyyət və texnoloji baxımdan yenidən qurulmasını şərtləndirir. Aqrar istehsalda innovasiyanın tətbiqi əslində yeniliklərin tətbiqin mahiyyəti ilə xarakterizə olunur. Ona görə innovasiyaların tətbiqi təkcə istehsal prosesi üçün deyil, eyni zamanda əmtəə və xidmətlərin reallaşdırıldığı bazar strukturlarında da keyfiyyət dəyişikliklərinə səbəb olur. Göründüyü kimi iqtisadi baxımdan innovasiya yenilik kimi xarakterizə edilsə də bir tərəfdən keyfiyyət dəyişikliklərini, digər tərəfdən istehsalın texnoloji bazasının yenidən qurulmasını və uzun müddət üçün innovasiyanın davamlı prosesə çevrilməsi məsələlərini özündə birləşdirir.

İnnovasiya prosesi innovasiyaların yaradılması, inkişafı və yayılması məsələlərini əhatə etməklə bərabər innovasiyaların inkişafı və həyata keçirilməsində elmi, texniki, texnoloji və təşkilati dəyişikliklər toplusunu özündə ehtiva edir. İnnovativ yeniliklərin aqrar sahədə tətbiqi kənd təsərrüfatı istehsalının xüsusiyyətlərinin - təbii-iqlim amillərindən asılılığının, bəzi sahələrdə istehsal dövrü ilə iş müddəti arasındakı qeyri-mütənəsibliyin, əsaslı vəsait qoyuluşunun özünü ödəmə müddətinin uzun dövrü əhatə etməsinin, əmək və texniki resurslardan mövsümi istifadənin və s. nəzərə alınmasını tələb edir. Göstərilənlərlə yanaşı qeyd etmək lazımdır ki, innovasiyalar aqrar sahədə əsasən maddi-texniki resursların yeniləşdirilməsinə xidmət edir. Belə ki, innovasiyalar kənd təsərrüfatında məhz bitkiçilikdə daha məhsuldar toxum və finklərin əldə

edilməsi, heyvandarlıqda yeni cinslərin alınması, bu məhsulların yerli şəraitə uyğunlaşdırılması, daha güclü iqtisadi-texniki parametrlərə malik yeni texnologiyaların ölkəyə gətirilməsi və yaradılmasına nail olunması kimi məsələlərlə özünü daha qabarıq şəkildə büruzə verir. Kənd təsərrüfatı istehsalçıların iş və xidmətlərə olan tələbatının ödənilməsində də innovasiyalar əvəzsiz rol oynayır. Son illər respublikamızda bu istiqamətdə müəyyən işlər görülmüşdür. Belə mühüm tədbirlərdən biri kimi aqrar sahədə lizinq əməliyyatlarının həyata keçirilməsinin normativ-hüquqi bazasının yaradılması məqsədilə 2004-ci ildə "Aqrolizing" ASC yaradılmışdır. "Aqrolizing" ASC-nin yaradılması müasir texnologiyalardan istifadə baxımından kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçılarına əhəmiyyətli xidmətlər göstərməyə başlamışdır. Ümumiyyətlə "Aqrolizing" Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin yaradılması ilə dövlət büdcəsindən bu məqsəd üçün ayrılan vəsait hesabına alınan kənd təsərrüfatı texnikasının lizinq yolu ilə hüquqi və fiziki şəxslərə icarəyə verilməsini və ya satılmasını həyata keçirdiyi müəyyənəşdirilib (1).

Lizinq əməliyyatları həyata keçirilərkən kənd təsərrüfatı istehsalçıları aşağıdakı üstünlüklərə malik olur: istifadəçilər birdəfəlik iri məbləğdə sərmayə qoymaq zərurətindən azad olur, müvəqqəti sərbəstləşən pul məbləğindən isə xüsusi dövriyyə kapitalının artırılması üçün istifadə edilə bilər, bu isə istehsalçıların maliyyə davamlılığını artırır; kənd təsərrüfatı istehsalçılarının istehsal gücünü sürətlə artırmaq, elmi-texniki tərəqqinin nailiyyətlərini tətbiq etmək imkanı yaranır. Bu isə istehsal olunan məhsulların rəqabət qabiliyyətini artırmağa imkan verir; istehsalçılar icarə müddətində avadanlığa zəmanətli xidmət imkanı əldə edir və s.

«Aqrolizing» ASC respublikada aqrolizing xidmətləri bazarında aparıcı mövqeyə malikdir. Azərbaycan Respublikasında regional səviyyədə lizinq xidmətləri bu cəmiyyət tərəfindən yerinə yetirilir. Dövlət büdcəsinin vəsaitləri hesabına maliyyələşdirilən «Aqrolizing» ASC kənd təsərrüfatında fəaliyyət göstərən sahibkarların sifarişləri əsasında sərfəli tariflə

akin, səpin, becərinə, məhsul yığımı və bu kimi digər xidmət işləri yerinə yetirir, həmçinin məhsulun müasir texnologiyaya uyğun istehsalında istehsalçılara kömək edir. Lakin qeyd etmək lazımdır ki, təklif olunan iş və xidmətlərin qiyməti heç də həmişə kənd təsərrüfatı istehsalçılarınun iqtisadi maraqlarına uyğun gəlmir. Ona görə bəzi hallarda iş və xidmətlə görə təklif olunan məbləği istehsalçılar ödəmək imkanına malik olmur, iş və xidmətlərə olan tələbatlarını daha aşağı qiymətə təklif edən texniki cəhətdən nisbətən köhnə texnikalarla ödəməyə çalışırlar. Nəticədə istehsalda çəkilən xərclər ümumi şəkildə azalsa da işin keyfiyyəti və müvafiq olaraq məhsuldarlıq aşağı düşür. Deməli məhsul vahidinə görə xərclər yüksəlir və istehsalçıların maliyyə imkanları daha da azalır. Ona görə də müasir şəraitdə respublikamızda lizinqin maliyyələşdirilməsi şərtlərinin istehsalçıların maraqlarına uyğun təkmilləşdirilməsinə ehtiyac var. Belə ki, lizinqalanlara təqdim edilən tələblər yumşaldılmalı, istehsalçıların lizinq xidmətlərindən daha səmərəli istifadə edə bilmələri təmin olunmalıdır. Beləliklə, maddi-texniki resurslar bazarının dövlət tərəfindən tənzimlənməsi prosesi də baş vermiş olar (2).

Maddi-texniki resurslar bazarı kənd təsərrüfatını zəruri olan əsas və dövlətə vasitələri ilə təmin etməyə xidmət göstərən əsas strukturlardan biridir. Kənd təsərrüfatında maddi-texniki resurslar bazarının formalaşmasına çoxsaylı amillər təsir göstərir: tələb və təklif; rəqabət mühiti; hər bir istehsal zonasının təbii- iqlim xüsusiyyətləri; intensivləşmə səviyyəsi; istehsalın ixtisaslaşması; mövsümlük; kənd təsərrüfatında istehsal sahələrinin xarakteri; istehsalda struktur dəyişiklikləri; bir-birini tamamlayan eyni əmtələrin mövcudluğu və s.

Digər bazar növlərində olduğu kimi, maddi-texniki resurslar bazarının formalaşması, fəaliyyəti və inkişafında tələb və təklif əlaqəli şəkildə birbaşa rol oynayır. Belə ki, kənd təsərrüfatında bu və ya digər maddi-texniki vəsait olmadan məhsul istehsalından, onun artırılmasından danışmaq mümkün deyil. Onu da qeyd etmək yerinə düşər ki, bazarda maddi-texniki resursların müəyyən hissəsi tələbatla üst-üstə düşür. Məsələn, torpaq sahəsindən asılı olaraq hər hektar sahənin tələbatına uyğun səpin üçün toxum, sahənin şumlanması, məhsulun becərilməsi, yığılması və daşınması üçün texnika və s. alınması, yaxud istifadəsi mütləqdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, iş və xidmətlərə olan tələb və təklif də kənd təsərrüfatının xüsusiyyətlərindən, o cümlədən iş və xidmətlərin xarakterindən və xüsusiyyətlərindən asılı olaraq formalaşır. Kənd təsərrüfatında iş və xidmətlərin xarakterik cəhətləri ilk növbədə onunla izah olunur ki, istehsal-satış prosesində bu sahə məhsulları ona zəruri olan əsas fondların müəyyən qismini, yaxud hamısını özünün pul vəsaitinin az bir qismini sərf etməklə bank kreditindən

istifadə etmədən əldə etmək imkanına malik olur (3). Deməli kənd təsərrüfatı istehsalçısı eyni vaxtda bir tərəfdən istehsalın genişləndirilməsi üçün əlavə vəsait əldə edir, digər tərəfdən pul vəsaitinin böyük hissəsini təsərrüfatçılıq fəaliyyətinin digər sahələrinə yönəltmək imkanı qazanır. Həmçinin təklif olunan xidmətlər bir tərəfdən yeni texniki vasitələr əldə etmək istəyənlərə məhsulların texniki davamlılığını, iqtisadi səmərəliliyini və s. qiymətləndirməyə, digər tərəfdən konkret iş və xidmətin-təmir-bərpa, məhsulların daşınması, şumlanma əməliyyatları, yığım və s. keyfiyyətini müəyyənləşdirməyə əsas verir. Beləliklə, bu şəraitdə pul sərfinin hədəf getməsi riski aradan qalxır.

Ümumiyyətlə lizinqin iqtisadi və hüquqi xüsusiyyətləri sayəsində maddi-texniki təminatın "Aqrolizinq" ASC tərəfindən həyata keçirilməsi respublikamızın aqrar sahəsində bir sıra potensial üstünlüklərə malikdir. Araşdırma göstərir ki, aqrar sahədə lizinq əməliyyatları dövlət tərəfindən dəstəkləndiyi halda belə, lizinq istehsalçıların əksəriyyəti üçün maddi-texniki təminatın bahalı və qeyri-münasib üsulu olaraq qalır. Qeyd etdiyimiz kimi lizinq xidmətlərinin təqdim edilməsinin şərtləri müəyyən hallarda lizinq alan istehsalçılar üçün optimal deyil. Respublikamızda "Aqrolizinq" ASC –dən başqa lizinqverən olmadığından bu cəmiyyət aqrar sahədə böyük inhisarçı üstünlüyü əldə etmişdir, bu isə bazar münasibətləri əsasında texnika lizinqinin inkişaf etməsinə mənfi təsir göstərməkdədir. Bu problemin aradan qaldırılması məqsədilə regional lizinq fondlarının yaradılması məqsədəuyğun tədbirlərdən hesab oluna bilər. Regional lizinq fondunun formalaşması aşağıdakı mənbələr hesabına həyata keçirilə bilər: regionlarda yerli idarəetmə orqanlarının büdcəsindən texnika və avadanlıq alınması üzrə lizinq əməliyyatları aparılması üçün ayrılan birbaşa maliyyə vəsaitləri, yaradılması məqsədəuyğun hesab edilən kommersiya lizinq müəssisələrinin xüsusi vəsaitləri, borc vəsaitləri və s.

Respublikamızın regionlarında lizinqin fəallaşdırılması istiqamətlərindən biri də təklif olunan texnikanın keyfiyyətinin aşağı olması ilə əlaqədar olaraq kənd əmtəə istehsalçılarınun iqtisadi mənafeyi nəzərə alınmaqla keyfiyyətə dövlət tərəfindən nəzarət tədbirləri görülməsini zəruri edir. Bu baxımdan texnika və texnologiyalardan istifadənin səmərəliliyini əsaslı şəkildə yüksəltmək və istehsalın həcmi artırmaq üçün aqrar sahədə innovativ resurslardan istifadə zəruridir (4). Bu, kənd təsərrüfatının inkişafı üçün həll olunması vacib olan problemlərdəndir. Beynəlxalq təcrübə göstərir ki, texniki vasitələrin innovativ əsaslarla yenilənməsi məhsul istehsalının illik həcmi 15-20 faiz artırmağa, əmək məhsuldarlığını 10-15 faiz artırmağa imkan verə bilər.

Dünyanın bir sıra ölkələrində kənd təsərrüfatı və digər mövsümi sahələrdə daha səmərəli nəticələr əldə etmək üçün aqrar istehsalçılarla lizinq xidməti göstərənlər arasında operativ müqavilələr bağlanmaqla

bu iş müvəffəqiyyətlə həll edilir. Operativ lizinq müqaviləsi lizinq obyektindən istifadə edilməsinin normativ müddətindən xeyli az müddətə bağlanılır, texnika bir neçə dəfə lizinqə verilir. Bu halda lizinq predmetinə lizinqverənin vəsaitləri hesabına tam xidmət edilməsi nəzərdə tutulur. Bu, əsas vəsait obyektinin keyfiyyətsiz təmiri ilə əlaqədar lizinqverənin risklərini azaltmağa imkan verir, çünki texniki servis müəssisəsini seçmək hüququ lizinq verənə məxsusdur. Bu tədbir həm də lizinq predmetini gələcəkdə başqa lizinq alana vermək məqsədilə onu lazımı

vəziyyətdə saxlamağa imkan verir. Ümumiyyətlə təkmilləşdirilmiş texnologiyalardan istifadədə aşağıdakı məsələlərin nəzərə alınması vacibdir: innovasiya texnologiyaları sahəsində kənd təsərrüfatı istehsalçılarının mövcud və gələcək ehtiyacları; innovasiya texnologiyaları sahəsində kənd təsərrüfatı istehsalının potensialı; kənd təsərrüfatı istehsalının yeni texniki və texnoloji üsulların tətbiqi imkanları; kənd təsərrüfatı istehsalının səmərəli təşkilində innovativ metodlardan istifadə potensialı və s.

ƏDƏBİYYAT

1. "Aqrolizinq" Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin yaradılması haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı, Bakı 2004-cü il. 2. Мясникович М.В. Государственное регулирование инновационной деятельности: учебное пособие. Мн.: Беларусь, (2005). 235 с. 3. Санду И.С., Оглоблин Е. С., Прокопьев Г.С. и др. Организационно-экономический механизм развития инновационных процессов в АПК: Методические рекомендации. — М.: РосАКО АПК, 2005. 215 с. 4. Гасанова Х. Н. Повышение эффективности освоения инновации в сельском хозяйстве. — М.: РосАКО АПК, 2005.

Роль использования агролизинга в инновационном развитии аграрного сектора

В. З. Ахмедов

Структурные изменения в экономике сельского хозяйства требуют расширения инновационных действий. Инновационные меры принять большое значение в экономическом развитии и проявляться как стимулирующий фактор экономических процессов. Применение инновационных ресурсов в сельском хозяйстве сочетает в себе использование современных технологий и с этой точки зрения, роль агролизинг неоспоримо.

Ключевые слова: инновация, агролизинг, качество, рынок, расходы, обслуживание, стимулирование.

The Role of the Use of agroleasing in the Innovative Development of Agricultural Sector

V. Z. Ahmedov

Structural changes in agricultural economy demand the expanding of innovative actions. Innovative measures take great importance in the economic development and manifest itself as a stimulating factor of economic processes. The use of innovative resources in agriculture combines the use of modern technologies and from this point of view, the role of agroleasing is undeniable.

Key words: innovation, agroleasing, quality, market, expenses, service, stimulation